

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

RADUL Olga Serhiyivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of of the chair of pre-school and primary school education Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: history of pedagogy, pedagogy of reforms, history of complex studying, pedagogical personalia.

PRYBORA Tetyana Olexandrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of

of the chair of pre-school and primary school education Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: history of foreign and national pedagogy, educational ergonomics, media literacy and media education, emotional intelligence, educational environment.

Стаття надійшла до редакції 19.01.2024 р.

УДК 371.11: 373.2

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-213-72-77

САВЧЕНКО Наталія Сергіївна –

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки та спеціальної освіти
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0420-3289>
e-mail: nataliy040570@gmail.com

УПРАВЛІНСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

В статті досліджено питання системної структури управлінської діяльності, розглянуто питання освітнього менеджменту закладів позашкільної освіти. За допомогою методів аналізу, синтезу, індукції та дедукції розкриваються основні тенденції, що притаманні системі позашкільної освіти, звернено увагу на необхідність покращення процесів управління. Управління у позашкільних закладах освіти розглядається із боку підготовки Людини творчості, доводить необхідність змін у теоретичній і практичній складовій менеджменту позашкільної освіти. Доведено, що становлення Людини творчості актуалізує перехід до нових стратегій освітнього менеджменту у позашкільній освіті, де визначальною постає цінність автономії. Така цінність, що розвивається у демократичних суспільствах, змінює ставлення кожної особистості до стандартів життя, адже вимагає його покращення завдяки принципам верховенства права, солідарності, відповідальності. Звернення до теми освітнього менеджменту у позашкільній освіті також зумовлено й модернізацією всієї системи освіти в нашій країні, появою якісно нових систем освітнього менеджменту у різних країнах, що передбачає як методологічну, так і суто практичну переорієнтацію менеджменту.

У статті звернено увагу на запровадження принципу креативності, адже система позашкільної освіти має допомагати самоактуалізації особистості. Також наголошено на питаннях, що пов'язані із стандартизацією, інформатизацією і глобалізацією позашкільної освіти, наголошено на важливості узгодження термінологічного апарату у позашкільній освіті. Акцентується увага на тому, що сфера освітнього менеджменту, особливо, у процесі виховання Людини творчості, є важливою передумовою для управлінської діяльності. Керівники мають розвинути у собі здатності щодо прийняття розумних рішень у ситуаціях спротиву, у ситуаціях, які класифікуються як нестандартні. Особливої уваги потребує розвиток вміння здійснювати вибір стратегії, напрямів, методів управлінської діяльності, досягати поставлених цілей. Зазначений контекст актуалізує значення управлінської діяльності у позашкільній освіті, підвищує вимоги до професіоналізації особистості керівника, посилює відповідальність за його дії у зведенні комунікацій у системі «здобувачі позашкільної освіти та їх батьки – педагоги – адміністрація закладу позашкільної освіти», таким чином актуалізується дослідження освітнього менеджменту як однієї з центральних проблем сучасної педагогіки позашкільля.

Результатами даного дослідження є розширення уявлень щодо теоретичних і практичних питань в управлінській діяльності керівника закладу позашкільної освіти, зокрема тих керівників, які намагаються підтримати талановиту молодь у нашій країні.

Ключові слова: заклади позашкільної освіти, Людина творчості, освітній менеджмент закладів позашкільної освіти, управлінська діяльність, управління якістю позашкільної освіти.

SAVCHENKO Nataliia Serhiyivna –

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Pedagogy and Special Education
Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0420-3289>
e-mail: nataliy040570@gmail.com

MANAGEMENT ACTIVITIES IN OUT-OF-SCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The article investigates the issues of the system structure of management activities, considers the issues of educational management of out-of-school education institutions. Using the methods of analysis, synthesis, induction and deduction, the main trends inherent in the system of out-of-school education are revealed, attention is drawn to the need to improve management processes. Management in out-of-school educational institutions is considered from the perspective of training a Person of Creativity, proving the need for changes in the theoretical and practical components of out-of-school education management. It is proved that the formation of a Person of Creativity actualizes the transition to new strategies of educational management in out-of-school education, where the value of autonomy becomes decisive. This value, which develops in democratic societies, changes the attitude of each individual to the standards of life, as it requires its improvement through the principles of the rule of law, solidarity, and responsibility. The topic of educational management in extracurricular education is also due to the modernization of the entire education system in our country,

the emergence of qualitatively new systems of educational management in different countries, which involves both methodological and purely practical reorientation of management.

The article draws attention to the introduction of the principle of creativity, since the system of out-of-school education should help the self-actualization of the individual. The issues related to the standardization, informatization and globalization of extracurricular education are also emphasized, and the importance of harmonizing the terminology in extracurricular education is emphasized. It is emphasized that the field of educational management, especially in the process of educating a person of creativity, is an important prerequisite for managerial activity. Managers need to develop the ability to make reasonable decisions in situations of resistance, in situations that are classified as non-standard. Particular attention should be paid to the development of the ability to choose the strategy, directions, and methods of management, and to achieve the goals set. This context actualizes the importance of managerial activity in out-of-school education, increases the requirements for the professionalization of the leader's personality, strengthens the responsibility for his actions in the communication system "out-of-school education students and their parents - teachers - administration of the out-of-school education institution", thus actualizing the study of educational management as one of the central problems of modern out-of-school education pedagogy.

The results of this study are the expansion of ideas about theoretical and practical issues in the management activities of the head of an out-of-school education institution, in particular those leaders who are trying to support talented young people in our country.

Key words: *extracurricular education institutions, person of creativity, educational management of extracurricular education institutions, quality management of extracurricular education.*

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Напрямок, обраний нашою країною до світової інтеграції, актуалізує необхідність перегляду проблем і перспектив в освітній галузі, і, насамперед, у сфері позашкільної освіти, яка сучасних умовах має стати драйвером змін в системі уявлень молоді про її призначення у світі, її внесок у творчість. Основою відносин між людьми стає не просто створення і розрекламований товар, а, насамперед, продукт творчості, робота творчого мислення. Творчість людини існувала та слугувала поштовхом у різних історичних етапах розвитку людства. Але на сьогодні, завдяки прискореному обміну інформацією, творчість людини стає основою для розвитку суспільства нового типу, де цінними виступають самостійність мислення, ініціативність, автономність. Людині, яка знаходиться на шляху до самостійності, автономності, притаманна особлива форма самореалізації, у котрій фантазія, уявлення стають фундаментальними джерелами життя. Така людина виникає у суспільстві, яке всіма зусиллями намагається підтримати талановиту молодь і її підтримка не є разовою, а в своїй основі має мережеву структуру плекання творчості – заклади позашкільної освіти. Йдеться про підвищення ролі позашкільної освіти у процесах виховання, соціалізації дітей та учнівської молоді, формування соціальної компетентності учнів та відповідної підготовки педагогічних працівників закладів позашкільної освіти, підвищення рівня їхньої професійної компетентності.

Сьогодні освітній процес у закладах позашкільної освіти охоплює такі галузі знань і практичної діяльності, які виходять за межі гурткового заняття, підручника, навчального плану. А це, своєю чергою, підвищує вимоги до педагогічних працівників закладів позашкільної освіти, до керівників окреслених закладів, до управлінської діяльності взагалі.

У статті 21 Закону України «Про позашкільну освіту» визначено, що педагогічним працівником, керівником цих закладів повинна бути особа з високими моральними якостями, яка має належний рівень професійної підготовки, здійснює педагогічну діяльність, забезпечує результативність та якість своєї роботи [3, с. 6-8]. За таких умов зростають вимоги до позашкільної освіти як особливого простору виховання особистості –

вільної, незалежної. Адже тільки позашкільна освіта здатна розкрити потенціал молоді, допомогти здобувачам позашкільної освіти стати не просто особою із набором різноманітних «твердих навичок» і компетентностей, що є на сьогодні необхідними для виживання у комерціалізованому світі, а й для нових видів діяльності, що потребують «м'яких навичок» і трансверсальних компетентностей, які необхідні для повноцінного життя.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Окреслена тема міждисциплінарно торкається широкого поля філософських, соціологічних, економічних, психолого-педагогічних проблем. Їх умовно можна поділити на декілька груп. До першої групи можна умовно віднести праці зарубіжних та українських вчених, що розкривають характеристики творчих якостей особистості, ефективних умов для розвитку творчого потенціалу людини у сучасному суспільстві знань (В. Кремень, В. Луговий, І. Ререґейло, Н. Базелюк, О. Базелюк (Кремень, 2020). Проблеми вивчення освітніх систем у її глобальному вимірі присвячені праці В. Беха (Бех, 2020), Гао Вейчжень (Гао Вейчжень, 2017) та ін.

У другій групі можна об'єднати праці, що торкаються проблем менеджменту організацій, зокрема, це робота М. Оліховської, Л. Лелика, В. Оліховського (Оліховська, 2018 [10]). Дотичним до нашого дослідження є роботи, що присвячені стратегічним питанням менеджменту соціокультурної діяльності (Менеджмент, 2018), аксіологічній парадигмі в процесі управління освітою (Крижко, 2003) тощо.

Третя група наукових досліджень пов'язана із явищем автономії та його осмисленням (С. Пролєєв, 2005; Задорожна, 2008). Огляд гетерономії, як явища у суспільстві, що заперечують незалежність, свободу здійснена такими вченими, як В. Трофименко (Трофименко, 2006), Ю. Романенко (Романенко, 2000), Л. Кулик (Кулик, 2007) та інші.

До четвертої групи праць можна віднести дослідження, що пов'язані із питаннями існування та розвитку закладів позашкільної освіти, і, зокрема, тих аспектів, які пов'язані із управлінням у різні періоди (Сорока, 2016). Окреме місце займають питання, що пов'язані із вивченням ролі владного компонента у зведенні педагогічної

взаємодії, в основі яких лежать ідеї таких вчених, як Б. Гарасимів (Гарасимів, 2017), Т. Бельська (Бельська, 2017).

Отже, освітній менеджмент у позашкільних закладах освіти як предмет вивчення міждисциплінарних досліджень на сьогодні є недостатньо вивченим у педагогіці позашкілля. Поза увагою дослідників, як на нашу думку, залишається її культурний потенціал для розвитку суспільства, де свобода, відповідальність, творчість є пріоритетами.

Мета статті: дослідження освітнього менеджменту у закладах позашкільної освіти, зокрема, розширення уявлень щодо теоретичних і практичних питань в управлінській діяльності керівника закладу позашкільної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головним проявом Людини творчості (лат. Homo creativity) стає насичення її життєдіяльності мистецтвом, новими продуктами у галузі науки і техніки, новою інформацією, що сприяє появі нових ідей, які, в свою чергу, ще більше сприяють виробленню нового творчого продукту – будь-то нові знання, новий винахід, нова система, новий твір мистецтва тощо. Таким чином, позашкільна освіта, яка спрямована на розвиток Людини творчості набуває вагомого значення, оскільки продукує розгортання того простору, в якому відбувається розвиток сучасного винахідництва, генерування нових ідей, стрімке зростання освітніх технологій тощо.

Становлення Людини творчості актуалізує перехід до нових стратегій освітнього менеджменту у позашкільній освіті, де визначальною постає цінність автономії. Така цінність, що розвивається у демократичних суспільствах, змінює ставлення кожної особистості до стандартів життя, адже вимагає його покращання завдяки принципам верховенства права, солідарності, відповідальності. Звернення до теми освітнього менеджменту у позашкільній освіті також зумовлено й модернізацією всієї системи освіти в нашій країні, появою якісно нових систем освітнього менеджменту у різних країнах, що передбачає як методологічну, так і суто практичну переорієнтацію менеджменту.

Сфера освітнього менеджменту, і особливо, у процесі виховання Людини творчості є важливою передумовою для управлінської діяльності. І тут слід звернути увагу на антропологічні зрушення та перспективи, які надає антропологічний підхід до проблеми дослідження. Антропологічний підхід слугують покращенню управління в позашкільній освіті, де однією з ключових персон постає керівник закладу, його уявлення, процеси мислення, тип управління, культура тощо. Нові ситуації змушують керівників закладів позашкільної освіти нових вмінь, нових спроможностей, а саме: вміння на високому рівні аналізувати явища, що провокують невизначеність, і впливають на педагогічних працівників, які мають, попри за всі незручності, виховувати молоде покоління. Керівники також мають розвинути у собі здатності щодо прийняття розумних рішень у ситуаціях спротиву, у ситуаціях, які

класифікуються як нестандартні. Особливої уваги потребує розвиток вміння здійснювати вибір стратегії, напрямів, методів управлінської діяльності, досягати поставлених цілей. Зазначений контекст актуалізує значення управлінської діяльності у позашкільній освіті, підвищує вимоги до професіоналізації особистості керівника, посилює відповідальність за його дії у зведенні комунікацій у системі «здобувачі позашкільної освіти та їх батьки – педагоги – адміністрація закладу позашкільної освіти», а отже актуалізує дослідження освітнього менеджменту в умовах автономії як однієї з центральних проблем сучасної педагогіки позашкілля.

На сьогодні суспільство спостерігає революційні зміни, в результаті яких змінюється уявлення людини про її значення і роль у нашому світі. Основою для відносин між людьми, і, зокрема, це відбувається у різних сферах життєдіяльності – і професійній, і особистісній – стає не просто продукт для споживання, а творчий продукт у різних його формах – нові винаходи та прилади, нові знання, нові підходи до вирішення проблем, які у тій або іншій мірі ускладнюють процеси життєдіяльності. Із розширенням інформації про нові рішення у сфері освіти, і, зокрема, тих, що стосуються менеджменту у позашкільних закладах освіти, стало очевидним, що слідом за цими змінами, мають виникнути зовсім інші питання. Ці питання, як на нашу думку, стосуються подолання небезпечних тенденцій у розвитку позашкільної освіти, а саме: неузгодженість термінологічних питань, що призводить до недостатньо повного розуміння процесів, що відбуваються у сфері позашкільної освіти; недостатність досліджень у сфері позашкільної освіти, які гальмують появу нових концепцій її розвитку; слабкість в акумулюванні досвіду практичної роботи керівників позашкільних установ, що спричинює відповідне обмеження у конструюванні основ управлінської діяльності для майбутніх керівників закладів позашкільної освіти.

Навчання творчим навичкам найбільш повноцінно відбувається в середовищі позашкільних закладів освіти. Але такі заклади важливі не лише для навчання творчим навичкам, а й для набуття нових професійних навичок для розвитку особистості впродовж життя. Так, із цього приводу О. Литовченко зазначала: «...у міжнародній освітній практиці неформальна освіта здебільшого призводить до кваліфікацій, які не визнаються відповідними національними освітніми органами як формальні кваліфікації, або взагалі не мають кваліфікації (UNESCO Glossary). Натомість, позашкільна освіта визначена як невід'ємний складник освіти України; компетентності, здобуті за програмами позашкільної освіти, можуть враховуватися та визнаватися на відповідному рівні освіти (статті 8, 14 Закон України «Про освіту», 2017 [2]); у системі позашкільної освіти можуть здобуватися часткові кваліфікації нульового – третього рівнів Національної рамки кваліфікацій (Закон України «Про позашкільну освіту», 2000 [3]). Зазначене вище сприяє суттєвій ролі позашкільної освіти України не лише як інституту

виховання та соціалізації дітей та молоді, але і як здобуття професії» [7, с. 312].

Цей напрям перебуває в нашій країні у стадії становлення і для такої роботи, як на нашу думку, потрібне узгоджені дії керівників і педагогічних працівників закладів. Вважаємо, що для ефективного управління цими процесами у позашкільних установах, необхідно розуміти важливість роботи керівника. Як на наш погляд, у цьому процесі слід орієнтувати керівників до розуміння ролі позашкільної освіти у професійному розвитку кожного здобувача, його спеціалізацію.

Вкажімо на те, що позашкільна освіта сьогодні опинилася в стані кризи. Вона не зовсім вписується у ринкові відносини і саме тому вагомими є дослідження, в яких визнається важливість модернізації позашкільної як для науковців, так і для практиків. У сучасних умовах гетерономії протистоїть нова парадигма позашкільної, і більшість керівників розуміють власну роль у перетворенні процесів управління в умовах автономії. У дослідженнях, що присвячені питанням позашкільної освіти, обґрунтовується необхідність професійного самовизначення і трудового виховання особистості [11], врахування проблеми ринку праці [9], формування громадянськості [4] тощо.

П. Горлач вважає слушною думку про те, що «що саме позашкільна освіта разом з іншими складниками системи освіти – дошкільною, загальною середньою, професійною, вищою – створює цілісне освітнє середовище» [1, с. 66].

Так, можемо вказати на те, що у гетерономних системах освіти (до яких відносять радянську освіту) закріплено жорстку ієрархію трудових відносин між керівниками і їх підлеглими. Мабуть, досить довгим є шлях від культивування цієї системи освіти до прогресивної, що характеризується більшою автономністю і незалежністю. Ми вважаємо, що в управлінні позашкільними закладами освіти мають бути запроваджені основні принципи: автономність особистості у виборі програм навчання, стандартизація позашкільної освіти, відкритість та діалогічність в управлінні позашкільною освітою тощо.

Ми вважаємо, що визначальним чинником для підвищення ефективності позашкільної освіти є генерування нових ідей, які в своїй основі мають технологічність, зокрема, спрямованих на творчість особистості, розвиток потенціалу кожної людини через запровадження принципу креативності. Отже, система позашкільної освіти має допомагати самоактуалізації особистості, що, за А. Маслоу, займає найвищий рівень в ієрархії потреб людини [8, с. 31-35].

Теорія й практика сучасного освітнього менеджменту у закладах позашкільної освіти мають певний арсенал управлінських технологій, що збагатилися менеджмент-ідеями кваліфікованого керівництва, впровадженням корпоративної культури, статичного вивчення практик освітнього менеджменту. Актуальність проблеми модернізації управління позашкільною освітою зумовлена такими чинниками, як-от: інформатизація,

поглиблення процесу стандартизації (зокрема, на міжнародному рівні), поява міждисциплінарності, що в цілому впливає на процеси управління закладами позашкільної освіти. Наприклад, інформатизація процесу управління є об'єктивною умовою для прискорення документообігу, що має полегшити управлінські процеси. Звісно, може впасти в око і проблеми, що супроводжують інформатизацію в управлінні, а саме: витік персональної інформації, що зумовлено слабкістю кодування у інформаційних системах, ризик втрати інформації про педагогічних працівників на інформаційних носіях внаслідок збоїв програмного забезпечення тощо.

Щодо поглиблення процесів стандартизації в управлінні закладами позашкільної освіти можна вказати на те, що переважна більшість проблем була успадкована з минулих років, а вироблення нових стандартів вимагають нового погляду, зокрема, із врахуванням розвитку дистанційної освіти, що відображає сучасні потреби в навчанні у вільний час таких професіоналів, які здатні виявляти найкращі творчі риси у різних видах діяльності. В. Курільченко виокремлює значення Дистанційних шкіл, їх значення для соціалізації учнів, які проживають у селищах, що віддалені від обласних центрів: «Задля забезпечення доступності високоякісної позашкільної освіти для всіх учнів, незалежно від місця їх проживання, для школярів Харківської області в Малому каразінському університеті працюють Дистанційні школи. Для спілкування з учнями широко використовують новітні інформаційно-комунікаційні технології. У Малому каразінському університеті започатковано проведення Skype-конференцій для надання індивідуальних та одночасних колективних консультацій учням Дистанційних шкіл. Під час шкільних канікул для учнів Дистанційних шкіл в університеті проводять навчальні дні. Програми навчальних днів передбачають лекції викладачів, практичні заняття, лабораторні заняття, демонстрації дослідів, пізнавальні ігри, відвідування університетських музеїв, консультації з розділів навчальних програм, які викликають труднощі при самостійному опрацюванні та ін.» [6, с. 188]. Автор доводить, що використання дистанційних послуг сприяє самоорганізації молоді, їх самовдосконаленню та подальшому розвитку. Погоджуючись із висновками автора, вважаємо також, що дистанційні форми роботи сприяють для набуття досвіду спілкування, спонукають до розробки нових ідей, орієнтують на інтеграцію до світового простору, який поступово розширюється та набуває нових рис. При цьому це не означає втрату національних традицій, а навпаки, сприяє набуттю нових ознак для позашкільної, поглибленню її фундаментальної значущості для людини. Вважаємо, що фундаменталізація позашкільної освіти вимагає від керівників розкриття їх професійної діяльності у соціальному середовищі закладу, що видозмінюється, набуває нових ознак у інформаційному освітньому середовищі.

Розглядаючи характеристики закладів позашкільної освіти, ми беремо до уваги факт, що їх розвиток пов'язаний із трансформацією

законодавства, що має значний вплив на її зміст. Так, ще у 2015 році Є. Красняков вказував: «...запроваджуючи в національне освітянське законодавство нові терміни «формальна освіта», «неформальна освіта», «інформальна освіта», а також відповідні рівні освіти, члени робочих груп з підготовки проекту закону, експерти пішли шляхом виключення зі структури освіти України позашкільної освіти» [5, с. 39]. Автор наголошує, що із таким станом не можна погодитися, адже такі новації не відповідають багатьом вимогам чинного законодавства про освіту. Слушним вважаємо його вислів: «Чи маємо право не враховувати давню славетну історію позашкільля, його традиції і, головне, провідну роль позашкільної освіти в реалізації завдань щодо створення умов для самовизначення, саморозвитку, самореалізації дитячої особистості, її професійної орієнтації, формування соціально-громадського досвіду, моральних якостей, профілактики бездоглядності, безпритульності, правопорушень тощо? І як у разі ухвалення законопроекту запропоновані новації вплинуть на подальший розвиток позашкільної освіти? Чи буде її збережено як невід'ємну складову системи вітчизняної освіти?» [5, с. 39].

У зв'язку з цим зміст позашкільної освіти, і, відповідно, конструювання змісту з боку адміністрації закладів позашкільної освіти має бути спрямоване на вирішення проблем повернення особистості до її творчої самореалізації, пошуку сенсу її життя у складному світі. Отже, думка про керівництво позашкільною освітою, її проблеми і перспективи зводиться до розуміння сучасних глобалізаційних процесів, що визначають цілі сталого розвитку, що є важливими для багатьох країн, а саме: якісна освіта, охорона здоров'я, подолання бідності. Вважаємо, що глобалізація є процесом створення нового освітнього простору для нової людини – Людини творчості, а це вимагає від сучасних менеджерів позашкільної освіти перегляду теоретичних положень та покращення існуючих культурно-освітніх практик. Вважаємо, що за таких умов і теорія, і практика освітнього менеджменту у закладах позашкільної освіти потребує осмислення та, відповідно, переорієнтації в контексті соціокультурних змін.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Наявність позитивних змін в теорії і практиці управління позашкільною освітою пов'язана з новим ставленням до розвитку Людини творчості. Це не завжди вкладається в традиційні уявлення про систему знань, що базується, насамперед, на функціональності людини, її ролі у комерціалізованому суспільстві.

Вважаємо, що зміни у процесі управління закладами позашкільної освіти внесуть нові орієнтири для подальшого соціокультурного досвіду. Позашкільна освіта є однією із складових освіти суспільства, що надає значення подальшому реформуванню освітніх стратегій, що націлені на становлення автономії особистості, її творчості, розвитку творчого мислення і культури поведінки вільного громадянина. Перспективним вважаємо розробку діагностичних матеріалів для керівників закладів позашкільної освіти, які ідентифікують

себе як носіїв змін в управлінських процесах освітнього менеджменту.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Горлач П. Всеукраїнський форум педагогічних працівників позашкільної освіти «Позашкільна освіта в умовах децентралізації». *Рідна школа*. 2016. № 11-12. С. 64–66.
2. Закон України «Про освіту». *Освіта України*. 2017. № 11. С. 4–9.
3. Закон України «Про позашкільну освіту». *Освіта України*. 2000. № 31. С. 6–8.
4. Коренева С. І. Позашкільна освіта як умова формування гармонійної особистості громадянина України. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2016. № 7. С. 9–14.
5. Красняков Є. Позашкільна освіта та її місце в структурі освіти України. *Віче*. 2015. № 13. С. 39–41.
6. Курільченко В. В. Позашкільна освіта в центрі довузівської освіти класичного університету. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2015. Вип. 43. С. 182–189.
7. Литовченко О. Позашкільна освіта & неформальна освіта дітей та молоді: концептуальні основи, цілі і цінності. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2020. Вип. 24(1). С. 300–316.
8. Маслоу А. Самоактуалізація личности и образование. Санкт-Петербург: Питер. 1994.
9. Ничкало Н. Г. Ринок праці і виробничий персонал: проблеми сьогодення і погляд у майбутнє (рецензія на монографію: Герлях Ришард. Позашкільна професійна освіта в умовах цивілізаційних змін. Нові тенденції і виклики = Gerlach Ryszard. Pozaszkolna edukacij zavodova wobec zmian cywilizacyjnych. Nowe trendy i wyzwania. Bydgoszcz, 2012. 389 s.). *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2013. Вип. 7. С. 350-354.
10. Оліховська М. В. Менеджмент організацій / М. В. Оліховська, Л. І. Лелик, В. Я. Оліховський; ПрАТ «ВНЗ Міжрегіон. акад. упр. Персоналом», Нац. ун-т «Львів. політехніка». Львів: Ліга-Прес. 2018.
11. Яременко Л. Позашкільна освіта як поле професійного самовизначення і трудового виховання особистості. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2014. № 5-6. С. 68–73.

REFERENCES

1. Horlach, P. (2016). Vseukrainskyi forum pedahohichnykh pratsivnykiv pozashkilnoi osvity «Pozashkilna osvita v umovakh detsentralizatsii» [All-Ukrainian Forum of Out-of-School Education Teachers "Out-of-School Education in the Context of Decentralization"]. *Ridna shkola*. № 11-12. S. 64–66. [in Ukrainian]
2. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» (2017). [The Law of Ukraine "On Education"]. *Osvita Ukrainy*. № 11. S. 4–9. [in Ukrainian]
3. Zakon Ukrainy «Pro pozashkilnu osvitu» (2000). [The Law of Ukraine "On Extracurricular Education"]. *Osvita Ukrainy*. № 31. S. 6-8. [in Ukrainian]
4. Koreneva, S. I. (2016). Pozashkilna osvita yak umova formuvannia harmoniinoi osobystosti hromadianyna Ukrainy [Out-of-school education as a condition for the formation of a harmonious personality of a Ukrainian citizen]. *Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti*. № 7. S. 9–14. [in Ukrainian]
5. Krasniakov, Ye. (2015). Pozashkilna osvita ta yii mistse v strukturі osvity Ukrainy [Out-of-school education and its place in the structure of education in Ukraine]. *Viche*. № 13. S. 39–41. [in Ukrainian]
6. Kurilchenko, V. V. (2015). Pozashkilna osvita v tsentri dovuzivskoi osvity klasychnoho universytetu [Extracurricular education in the center of pre-university education of a classical university]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u*

vyschcii i zahalnoosvitnii shkolakh. Vyp. 43. S. 182–189. [in Ukrainian]

7. Lytovchenko, O. (2020). Pozashkilna osvita & neformalna osvita ditei ta molodi: kontseptualni osnovy, tsili i tsinnosti [Out-of-school education & non-formal education of children and youth: conceptual framework, goals and values]. Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi. Vyp. 24(1). S. 300–316. [in Ukrainian]

8. Maslou, A. (1994). Samoaktualyzatsiya lychnosti y obrazovanye [Personal self-actualization and education]. Sankt-Peterburh: Pyter. [in Russian]

9. Nychkalo, N. H. (2013). Rynok pratsi i vyrobnychy personal: problemy sohodennia i pohliad u maibutnie (retsenziia na monohrafiu: Herliakh Ryshard. Pozashkilna profesiina osvita v umovakh tsyvilizatsiinykh zmin. Novi tendentsii i vykylyky = Geriach Ryszard. Pozaszkolna edukacij zavodova wobec zmian cywilizacyjnych. Nowe trendy i wyzwania. Bydgoszcz, 2012. 389 s.) [Labor Market and Production Personnel: Problems of the Present and a Look to the Future]. Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy. Vyp. 7. S. 350–354. [in Ukrainian]

10. Olikhovska, M. V. (2018) Menedzhment orhanizatsii [Management of organizations] / M. V. Olikhovska, L. I. Lelyk, V. Ya. Olikhovskiy; PrAT «VNZ Mizhrehion. akad. upr. Personalom», Nats. un-t «Lviv. politekhnika». Lviv: Liha-Pres. [in Ukrainian]

11. Iaremko, L. (2014). Pozashkilna osvita yak pole profesiinoho samovuznachennia i trudovoho vykhovannia osobystosti [Out-of-school education as a field of professional self-determination and labor education]. Dyrektor shkoly, litsei, himnazii. № 5-6. S. 68–73. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

САВЧЕНКО Наталія Сергіївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: теорія і практика освіти молоді в Україні та у зарубіжних країнах.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SAVCHENKO Natalia Serhiyivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Pedagogy and Special Education, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: sphere of scientific and research interests: the theory and practice of the youth's education in the Ukraine and West European countries.

Стаття надійшла до редакції 19.01.2024 р.

УДК 378.017:502/504]:[378.018.8:373.5.011.3-051:91]:37.091.31-023.11](045)

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-213-77-82

СОВГІРА Світлана Василівна –

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри хімії та екології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8742-7773>

e-mail: sovgirasvitlana@gmail.com

БРАСЛАВСЬКА Оксана Володимирівна –

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри географії, геодезії та землеустрою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0852-686X>

e-mail: oksana.braslavska@udpu.edu.ua

МОДЕЛЬ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ В УМОВАХ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Стратегічна спрямованість постіндустріального у суспільному розвитку визначає необхідність екологізації освіти на ідеях сталого розвитку з метою досягнення гармонійних відносин людини і природи, усвідомлення особистістю своєї творчої ролі у формуванні ноосферного майбутнього.

У статті обґрунтовано модель екологічної підготовки майбутніх учителів географії в умовах профільного навчання на основі впровадження варіативних курсів. Встановлено, що сконструйована модель спирається на ідеї коеволуції та сталого розвитку, особистісно-орієнтованої освіти, варіативності як необхідного шляху реформування вітчизняної освіти на користь сталого розвитку суспільства. Розкрито, що реалізація основних ідей здійснюється через принципи: екогуманізму, культурологічності, середовищеворення, стандартизації, інтеграції, внутрішньо-профільної єдності варіативних курсів, регіоналізації, професійної спрямованості. Визначено функції моделі: ціннісно-цільова, інформаційно-пізнавальна, організаційно-діяльна та оцінно-рефлексивна. Розкрито, що модель екологічної підготовки майбутніх учителів географії в умовах профільного навчання структурно представлена інваріантним та варіативним компонентами. Інваріант містить систему функціональних типів варіативних курсів, що доповнюють та поглиблюють зміст базового курсу, доповнюють та поглиблюють зміст профільного курсу, задовольняють пізнавальні інтереси, курси практико-орієнтованого характеру, ієрархічно підпорядкованих між собою на основі їх функціональної значущості та інтегративного змісту. Варіативна частина виявляється у змістовому наповненні інваріанту геокологічними варіативними курсами різної функціональної значущості та інтегративного змісту для соціально-економічного профілю навчання.

Key words: модель, екологічна підготовка, майбутні учителі географії, старшокласники, профільне навчання, варіативні курси, інваріант, сталий розвиток.

SOVHIRA Svitlana Vasylivna –

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Chemistry and Ecology Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8742-7773>

e-mail: sovgirasvitlana@gmail.com